

ปฏิทรรศน์ในแนวคิดอภัยวิถีของแดร์ริดา

The Paradox in Derrida's Notion of Forgiveness

พิรุณ จิระวิบูลย์รัตน์¹

Piroom Chirawibulrat²

[Received: 05/05/2567 Revised: 01/08/2567 Accepted: 02/08/2567]

บทคัดย่อ

ฌาคส์ แดร์ริดา นำเสนอแนวคิดปฏิทรรศน์ในแนวคิดอภัยวิถี อภัยวิถีสามารถให้อภัยได้เฉพาะสิ่งที่ไม่สามารถให้อภัยได้ (Forgiveness forgive only the unforgiveable) ซึ่งการนำเสนอแนวคิดในลักษณะดังกล่าวได้เปิดขอบฟ้าความเข้าใจในแนวคิดอภัยวิถีให้กว้างขึ้น และในขณะเดียวกันก็สร้างความยากลำบากในการนำแนวคิดอภัยวิถีของแดร์ริดาเพื่อให้เกิดขึ้นจริงบนสังคมการเมือง บทความชิ้นนี้มีเป้าหมายประสงค์เพื่ออธิบายปฏิทรรศน์ในแนวคิดอภัยวิถีของแดร์ริดาและนำเสนอข้อวิจารณ์เพื่อชี้ให้เห็นถึงความยากในการนำแนวคิดอภัยวิถีของแดร์ริดามาปรับใช้เพื่อคลายความขัดแย้งของสังคมในปัจจุบัน

คำสำคัญ: อภัยวิถี, การให้อภัย, แดร์ริดา, นิรโทษกรรม, กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

Abstract

Jacques Derrida proposes a paradox within the notion of forgiveness, suggesting that forgiveness forgives only the unforgivable. This paradox expands the horizons of understanding the ethics of forgiveness while simultaneously making its implementation in political contexts challenging. This article aims to elucidate the paradox in Derrida's

¹ นิสิตระดับปริญญาโทบัณฑิต หลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาปรัชญาคณะอักษรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

² Master's Student Program in Master of Arts, Department of Philosophy, Faculty of Arts, Chulalongkorn University

notion of forgiveness and offer critiques to highlight the difficulties in applying Derrida's forgiveness for the reconciliation of societal conflicts.

Keywords: Forgiveness, Derrida, Amnesties, Restorative Justice

© Published by The Philosophy and Religion Society of Thailand (2024)

บทนำ

ในช่วงชีวิตหนึ่งของมนุษย์ย่อมต้องเคยกระทำการที่ผิดพลาด ซึ่งนำมาสู่ความขัดแย้ง ความไม่พึงพอใจ การทะเลาะเบาะแว้ง หรือ ในบางครั้งเหตุการณ์เพียงเล็กน้อยก็เป็นต้นเหตุของการทะเลาะวิวาทที่นำมาสู่การทำร้ายความสัมพันธ์อันดีที่เคยมีร่วมกัน โดยความผิดดังกล่าวอาจจะเกิดขึ้นจากการกระทำผิดของตนเอง การกระทำผิดของผู้อื่น หรือแม้แต่เป็นการกระทำความผิดร่วมกันของสังคม กลายเป็นความขัดแย้งในสังคมที่สืบเนื่องยาวนาน แม้ว่าบุคคลผู้เป็นลูกหลานไม่เคยมีส่วนร่วมในการกระทำผิดอันใดในอดีตของชนชาติตนเองก็ตาม เพราะฉะนั้นแล้วอภยวิธีจึงไม่ใช่แค่เรื่องระหว่างคนสองคน หรือ ระหว่างกลุ่มคน แต่เป็นเรื่องใหญ่ที่เกิดขึ้นภายใต้ระหว่างสังคม และรวมไปถึงการเมืองระหว่างประเทศ อันเป็นสาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงของโลกภายใต้บริบทโลกาภิวัตน์ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และแผ่กว้างมากยิ่งขึ้นในปัจจุบัน

อภยวิธีของแดร์ริดาเป็นเนื้อหาที่อยู่ภายใต้ช่วงหนึ่งของความสนใจของแดร์ริดาในช่วงปลายชีวิตและการทำงานทางปรัชญาของเขา ซึ่งในช่วงปี 1990s เป็นต้นไปที่ความสนใจของแดร์ริดาแปรเปลี่ยนหันมาสนใจในพื้นที่การเมืองมากขึ้น ซึ่งปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้นในการสอนของเขาที่มหาวิทยาลัย École des hautes études en sciences sociales อภยวิธีของแดร์ริดาเป็นหนึ่งในเนื้อหาการเรียนการสอนซึ่งเป็นชุดของคำถามและความคิดที่อยู่ภายใต้แนวคิดทางด้านจริยศาสตร์และการเมือง และเป็นหนึ่งในหัวข้อของการเรียนการสอน³ ในปี ค.ศ. 1997-1999 โดยความคิดของเขาได้สรุปรวบยอดในหนังสือชุด Thinking in Action ในหัวข้อ On Cosmopolitanism and Forgiveness (2001) ซึ่งเป็นการเข้าไปเผชิญกับคำถามสำคัญที่ปรากฏขึ้นในพื้นที่สังคมการเมืองโลก

³ โดยการสอนของแดร์ริดามีเนื้อหาเริ่มเรียงลำดับจาก “Philosophical Nationality and Nationalism” (1984–88) “Politics of Friendship” (1988–91) “Questions of Responsibility” (1991–2003) “Focusing Successively on The Secret (1991–92) Testimony (1992–95) Hostility and Hospitality (1995–97) Perjury and Pardon (1997–99) The Death Penalty (1999–2001) และ The Beast and the Sovereign (2001–2003)

แดร์ริดาสนใจปรากฏการณ์ของการแสดง⁴ของอภัยวิถีเกิดขึ้นบนพื้นที่ของการเมืองอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ นับตั้งแต่การเกิดขึ้นของสงครามโลกครั้งที่สอง ที่เป็นชนของความขัดแย้งระหว่างชนชาติต่างๆ รวมถึงผลพวงของความขัดแย้งที่ตามมาอีกนานับประการ ผู้นำรัฐในหลายรัฐได้ออกมากล่าวแสดงคำขอโทษ แสดงความรู้สึกผิด และสารภาพ(ยอมรับ)ผิด ต่อความผิดที่รัฐได้เคยก่อการกระทำเกิดขึ้นในอดีต การออกมาแสดงคำขอโทษของผู้นำรัฐต่างๆ ที่ปรากฏเพิ่มขึ้นจำนวนมากนี้มีลักษณะที่คล้ายกับการสารภาพผิด (Confession) ที่เกิดขึ้นในความเชื่อของกลุ่มศาสนาอับราฮัม (ศาสนาคริสต์ อิสลาม) แต่น่าแปลกที่เหตุการณ์ดังกล่าวที่เกิดขึ้นนี้มิได้เป็นไปแค่ในบริบทของกลุ่มประเทศมหาอำนาจในตะวันตก หากแต่รวมไปถึงการออกมาแถลงคำขอโทษของนายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นที่กระทำต่อเกาหลีในเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2 อีกด้วย ซึ่งแดร์ริดาได้ตั้งข้อสงสัย⁵ (Derrida, 2001, p. 31) ถึงการแสดงออกกล่าวคำขอโทษต่อความผิดดังกล่าวเป็นการให้อภัยที่แท้จริงหรือไม่ ? อย่างไรก็ตามในบริบทการเมืองปัจจุบัน เรามักจะพบเห็นคำกล่าวที่ต้องการสมานความสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้นในสังคมอยู่หลายครั้ง ตัวอย่างเช่นคำว่า “คืนความสุข”, “การร่วมพัฒนาชาติ”, “ความจำเป็นของสังคม”, “หน้าที่ของพลเมือง”, “นิรโทษกรรม” และอื่นๆ ในทำนองเดียวกันที่มีความตั้งใจจะแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเมื่อครั้งอดีต ดังนั้นแล้วในด้านหนึ่ง การออกมาขอโทษและยอมรับผิดจึงเป็นเรื่องแปลก ไม่เพียงแต่การออกมาสารภาพความผิดของรัฐที่เกิดขึ้นนอกเหนือความเชื่อกลุ่มศาสนาอับราฮัม และแปลกเป็นอย่างยิ่งเมื่อเกิดขึ้นมาจากผู้มีอำนาจ หรือแม้แต่ องค์รัฐาธิปัตย์ ด้วยเช่นเดียวกัน เหตุการณ์เช่นนี้จึงแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของโลกาภิวัตน์ หรือ อีกนัยหนึ่งแดร์ริดาได้เรียกว่า โลกาละตินวิวัฒน์ (Globalatinization) ที่หมายรวมถึงแนวคิดที่ตกอยู่ภายใต้การนำของความเชื่อแบบโรมันคริสเตียน ซึ่งใช้ภาษาละตินเป็นสำคัญ อันเป็นรากฐานความรู้ ความคิด ของกลุ่มประเทศตะวันตก ภายใต้การผสมผสานความคิด ความเชื่อ กฎหมาย เศรษฐกิจ และการทูต ที่กำกับและส่งอิทธิพลเหนือรัฐบนความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

โจทย์ใหญ่ที่สำคัญของแดร์ริดาเป็นความพยายามที่จะท้าทายการปิดตายของอภัยวิถี อันเป็นการปรากฏขึ้นและเติบโตขึ้นของแนวคิดอภัยวิถีในปัจจุบันตกอยู่ภายใต้แนวคิด ‘สิทธิมนุษยชน’ เป็นสำคัญ อันเป็นผลพวงมาจากสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยเฉพาะการกระทำของกลุ่มนาซี ซึ่งผลลัพธ์ของการกระทำดังกล่าวทำให้กลายเป็นปัญหาสำคัญต่อโลกหลายประการ เช่น ปัญหาด้านระบบกฎหมาย

⁴ การแสดง (Act) แดร์ริดาใช้คำดังกล่าวใน 2 ความหมาย คือ 1.การกระทำ หรือ การแสดงออก ทั้งในระดับวันภาษา และ อวัจนภาษา และ 2.การแสดงบทละคร ซึ่งส่วนใหญ่มักใช้ในบริบทของการเมือง

⁵ แดร์ริดาตั้งข้อสงสัยว่า การแสดงคำขอโทษของนายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นไม่ได้กล่าวถึงสมเด็จพระจักรพรรดิ ผู้ซึ่งดำรงตำแหน่งประมุขแห่งรัฐ จึงอาจเป็นไปได้ว่า การกระทำดังกล่าวเป็นไปเพื่อเป้าประสงค์ทางการเมืองที่จะฟื้นคืนความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและเกาหลี เพื่อเป็นไปทางการต่อรองผลประโยชน์บางประการ

⁶ การให้อภัยที่แท้จริง (True Forgiveness) แดร์ริดามักใช้คำดังกล่าวในบริบทของการเมือง ในขณะที่การให้อภัยในบริบททางปรัชญาและจริยศาสตร์ แดร์ริดาจะกล่าวเพียงแค่ การให้อภัย (Forgiveness) ซึ่งผู้วิจัยมองว่า แดร์ริดากล่าวถึง การให้อภัย หรือ อภัยวิถี โดยบริบททั่วไปเป็นการให้อภัยที่แท้จริง แต่ในขณะที่บางบริบท เช่น การเมือง เป็นไปได้ที่แม้จะแสดงออกถึงการให้อภัย แต่มิได้หมายความว่าต้องการที่จะให้เกิดการให้อภัยที่แท้จริง

ของรัฐบาลที่ออกกฎหมายเพื่อทำร้ายพลเมืองของตน โดยการอ้างเหตุผลทางวิทยาศาสตร์และ
อภิปราย ปัญหาการตัดสินความผิดของผู้กระทำความผิดที่มีการสังหารพี่น้องเพื่อนร่วมชาติ หรือ ต่อ
เพื่อนบ้าน⁷ (Derrida, 2001, p. 30) อย่างเป็นระบบ ผลลัพธ์ของเหตุการณ์ในครั้งนี้ทำให้แนวคิดเรื่อง
กฎหมายธรรมชาติกลับขึ้นมาใช้อำนาจมากขึ้นอีกครั้งเหนือกฎหมายบ้านเมืองอีกครั้งในบริบทการเมือง
ระหว่างประเทศ ความผิดที่ไม่อาจละเมิดได้ต่อตัวมนุษย์จึงได้บัญญัติขึ้น อีกนัยหนึ่งคือความศักดิ์สิทธิ์ใน
ตัวมนุษย์ หรืออีกนัยหนึ่งเป็นการ เป็นการลบหลู่พระเจ้าในตัวมนุษย์ผู้ถูกสร้างมาจากฉายาของพระเจ้า
บนกรอบแนวคิดของศาสนาอับราฮัม จากแนวคิดสิทธิมนุษยชนจึงก่อกำเนิดเป็น ‘อาชญากรรมต่อ
มนุษยชาติ (Crime Against Humanity)’ อันเป็นแนวคิดที่อ้างถึง ชุตความผิดอันร้ายแรงที่สหประชาชาติ
ไม่สามารถยกเว้นต่อการกระทำความผิดดังกล่าวได้⁸ การละเมิดความเป็นมนุษย์ดังกล่าว เป็นความผิด
ที่มีอำนาจเหนือรัฐบาล และมีอำนาจบังคับใช้ตามสนธิสัญญาระหว่างประเทศ ดังนั้นแล้วเมื่อมีบุคคล
หรือกลุ่มคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งได้กระทำความผิดละเมิดสิทธิมนุษยชนในความหมายดังกล่าว จึงไม่
สามารถให้อภัยได้ และเมื่อเป็นเช่นนี้อภัยวิถีย่อมไม่มีความหมายและจำเป็นจะต้องกล่าวถึง และถือได้
ว่าเป็นการปิดตายของอภัยวิธี

แนวคิดของแดร์ริดาที่มีต่อแนวคิดเรื่องอภัยวิถียองเคอเลอวิตซ์

หนึ่งในการถกเถียงที่เกิดขึ้นภายใต้ช่วงปี 1964 – 1965 ของประเทศฝรั่งเศส เมื่อกฎหมายของ
ประเทศฝรั่งเศสจำกัดความผิดของอาชญากรรมสงครามไว้สูงสุด 20 ปี ดังนั้นแล้วในช่วงปีดังกล่าว คดี
ความที่เกิดขึ้นจากการกระทำของทหารนาซีในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ย่อมสิ้นสุดลงไปด้วยปริยาย จึง
ทำให้เกิดการถกเถียงถึงเรื่องการจำกัดความผิด และเหตุผลที่เกี่ยวข้อง ของวลาดีมีร์ ยองเคอเลอวิตซ์
(Vladimir Jankélévitch) นักปรัชญาฝรั่งเศสคนสำคัญได้เข้ามามีส่วนร่วมในประเด็นถกเถียงดังกล่าว
ด้วยโดยเขาได้แสดงความคิดเห็นผ่านหนังสือพิมพ์ Le Monde ฉบับวันที่ 3 มกราคม 1965 และแนวคิด
ของเขาได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในช่วงเวลาดังกล่าว หลังจากนั้นเขาได้ปรับปรุงเนื้อหาและ
ตีพิมพ์ผลงานชิ้นนี้อีกครั้งซึ่งเป็นบทความสั้น ๆ จำนวน 22 หน้าของยองเคอเลอวิตซ์ ในปี 1971 ในชื่อ
L'Imprescriptible เพื่อใช้อธิบายเหตุผลที่ชัดเจนขึ้นว่าเหตุใดเขาจึงไม่สามารถเห็นด้วยกับการปล่อยให้
ความผิดของบุคคลเหล่านี้สิ้นสุดได้โดยเฉพาะการกระทำของนาซีเยอรมันที่กระทำต่อชาวยิวอันเป็น

⁷ แดร์ริดาใช้คำว่าเพื่อนบ้าน (Neighbor) เพื่อกล่าวถึงแนวคิดของศาสนาตระกูลอับราฮัม (ยิว คริสต์ อิสลาม)

⁸ กฎบัตรลอนดอนว่าด้วยคณะตุลาการทหารระหว่างประเทศ (London Charter of the International Military Tribunal) เรียกสั้น ๆ ว่า กฎ
บัตรลอนดอน (London Charter) หรือ กฎบัตรนูเรมเบิร์ก (Nuremberg Charter) กำหนดอาชญากรรมที่ถือว่าเป็นความผิดโดยเป็น
ความผิดที่ไม่ขึ้นอยู่กับพื้นที่ภูมิศาสตร์ใด ๆ ได้แก่ อาชญากรรมต่อสันติภาพ, อาชญากรรมสงคราม และ อาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ

ความผิดร้ายแรงต่อมวลมนุษยชาติ เช่นเดียวกันนี้เขาทราบดีว่าบทความชิ้นนี้มีส่วนที่ขัดแย้ง⁹ ต่องานเขียนชิ้นก่อนหน้าของเขา *Le Pardon* (1967) ของเคอเลอวิตซ์ให้คำอธิบายสั้น ๆ ไว้เพียงว่า “ฉันไม่ได้พยายามประนีประนอมกับความไร้เหตุผลของความชั่วร้ายด้วยพลังแห่งความรัก การให้อภัยนั้นแข็งแกร่งพอ ๆ กับความชั่วร้ายและความชั่วร้ายก็แข็งแกร่งพอ ๆ กับการให้อภัย”¹⁰ (Jankélévitch, & Hobart, 1996, p. 553)

ยองเคอเลอวิตซ์สนับสนุนการไม่จำกัดอายุความของความผิดของกลุ่มนาซีโดยให้เหตุผลประการสำคัญ คือ การกระทำดังกล่าวนั้นเป็น *อาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ* และความผิดที่เกิดจากการกระทำเช่นนี้เป็นความผิดที่ร้ายแรงมากจนไม่สามารถเปรียบเทียบได้ เนื่องจากเป็นความผิดต่อเพื่อนมนุษย์ที่กระทำต่อมนุษย์ด้วยการปฏิเสธฐานรากของความเป็นมนุษย์ หรือ การคงอยู่ (Existence) เป็นการกระทำที่สอดคล้องด้วยแนวคิดเชิงอภิปราย อีกทั้งยังมีการกระอย่างเป็นระบบ ความผิดของกลุ่มนาซีจึงไม่ใช่ความผิดในลักษณะเดียวกันกับอาชญากรรมสงคราม ((Jankélévitch, & Hobart, 1996, p. 561) แต่เป็นการกระทำในฐานะความเกลียดชัง เป็นการปฏิเสธความสัมพันธ์ในฐานะเพื่อนมนุษย์ ปฏิเสธการพูดคุย ติดต่อสื่อสาร ซึ่งเป็นความโหดร้ายที่น่ากลัว และเป็นความชั่วร้ายอันร้ายแรงเป็นอย่างมากที่เกิดขึ้นและกระทำต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

ในขณะที่ผลงานชิ้นก่อนหน้าของยองเคอเลอวิตซ์ เขาได้ให้เหตุผลที่สำคัญของความรัก ซึ่งเป็นความรักในลักษณะที่บ้าคลั่ง (Madness Love) ซึ่งเขาได้ระกล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า การให้อภัยเป็นเอกเช่นเดียวกับความรักและศรัทธา (Jankelevitch, 2005, p. 135) สำหรับศรัทธา ของเคอเลอวิตซ์ใช้การวิพากษ์เพื่อที่จะแสดงให้เห็นว่า ศรัทธามีลักษณะที่เป็นทั้งความเข้าใจและความไม่เข้าใจ ถ้าหากองค์ความรู้ใด ๆ ก็ตามเป็นสิ่งที่สามารถเข้าใจและแสดงออกมาอย่างเป็นเหตุเป็นผลได้ สิ่งเหล่านั้นย่อมกลายเป็นกฎ หรือ กระบวนการ มิใช่สิ่งที่ควรค่าแก่การศรัทธา ในทางกลับกันสิ่งที่ไม่สามารถเข้าใจได้ และไม่สามารถรับรู้ได้ย่อมมิใช่ศรัทธา ดังนั้นแล้วศรัทธาจึงอยู่ระหว่างกระบวนการเผย (Revelation) ที่จะต้องแสดงการรับรู้บางประการ ด้วยเหตุนี้ยองเคอเลอวิตซ์จึงใช้ การเติมพ้นของปีศาจ¹¹ เป็นตัวอย่างเพื่อแสดงให้เห็นว่า การเติมพ้นอย่างมีเหตุผลเพื่อนำมาสู่ศรัทธาย่อมไม่สามารถชักชวนให้เกิดความศรัทธาได้ แต่ในทางกลับกันศรัทธาต่างหากซึ่งนำมาสู่เหตุผล เนื่องจากความศรัทธาที่มีอยู่ก่อนแล้วจึงได้สร้างเหตุผลขึ้นมาเพื่อรองรับและอธิบายศรัทธาดังกล่าว ซึ่งความไร้ซึ่งคำอธิบายเช่นนี้เกิดขึ้นเช่นเดียวกันกับความรักและอภัยวิธี

⁹ ในการอธิบายเพิ่มเติมว่าผลงานทั้ง 2 ชิ้นของยองเคอเลอวิตซ์ มีความขัดแย้งกันนั้น ใน *L'Imprescriptible* ของเคอเลอวิตซ์เสมือนยอมรับว่าความผิด(ความชั่วร้าย)ที่ไม่สามารถให้อภัยได้อยู่ ในขณะที่ *Le Pardon* ของเคอเลอวิตซ์เสนอว่า ความรัก (การให้อภัย) ย่อมอยู่เหนือความผิด เสมือนกับ ความดีย่อมชนะความชั่วร้ายเสมอ บนแนวคิดของศาสนาอับราฮัม

¹⁰ I have not attempted to reconcile the irrationality of evil with the omnipotence of love. Forgiveness is as strong as evil and evil strong as forgiveness.

¹¹ เป็นข้อคิดเห็นทางปรัชญาอย่างหนึ่งซึ่งเสนอขึ้นครั้งแรกเมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 17 โดยแบลซ ปัสกาล (1623-1662) เพื่อสนับสนุนการมีอยู่ของพระเจ้า เนื่องจากการเติมพ้นที่ได้รับผลประโยชน์มากที่สุด

ในส่วนของการความรัก ของเคอเลอวิทซ์ ตั้งคำถามในทำนองเดียวกันเอาไว้ว่า เรารักบางสิ่งเพราะเหตุใด? ซึ่งคำถามเช่นนี้ย้อนกลับไปยังคำถามของเพลโตในยูโทโพร่า “สิ่งนั้นดีเพราะพระเจ้าตรัสว่าดีหรือพระเจ้าตรัสว่าดีเพราะสิ่งนั้นดี”¹² ซึ่งเป็นการตั้งคำถามถึงลักษณะธรรมชาติของความคิด เช่นเดียวกันกับความรัก เรารักบางสิ่งเพราะมีสิ่งที่เราควรค่าแก่การรัก (Loveable) ใช่หรือไม่? ของเคอเลอวิทซ์ปฏิเสธ เรารักบางสิ่งไม่ใช่เพราะเป็นสิ่งที่ควรค่าแก่การรัก หากแต่เรารักสิ่งนั้น สิ่งนั้นจึงมีลักษณะที่เราควรค่าแก่การรัก เพราะฉะนั้นแล้วเช่นเดียวกันกับความศรัทธา ความรักและความศรัทธาเกิดขึ้นก่อนที่จะหาเหตุผลให้กับความรักและศรัทธาเหล่านั้น ในลักษณะเช่นเดียวกันนี้ อภัยวิธีจึงเกิดขึ้นก่อนเหตุผลและในขณะที่เดียวกันไร้เหตุผล ซึ่งมีพลังอำนาจมากกว่าความเกลียดชังและความชั่วร้าย ดังในคำสอนจากพระคัมภีร์ไบเบิล (ลูกา 6:27-36) “แต่เราบอกท่านที่ฟังอยู่ว่าจงรักศัตรูของท่าน จงทำดีแก่ผู้ที่เกลียดชังท่าน จงอวยพรคนที่แช่งด่าท่าน จงอธิษฐานเพื่อผู้ที่ทำร้ายท่าน ถ้าผู้ใดตบแก้มท่าน จงหันแก้มอีกข้างให้เขาด้วย” ดังนั้นแล้วอภัยวิธีในทฤษฎีของเคอเลอวิทซ์จึงต้องประกอบไปด้วยความบ้ำอันไร้เหตุผลเช่นนี้ ถึงจะเป็นการให้อภัยที่แท้จริง

ในทฤษฎีของแดร์ริดา มองว่าการที่ของเคอเลอวิทซ์ยอมรับในการมีอยู่ของความชั่วร้ายที่ไม่สามารถให้อภัยได้ ทำให้เขาได้หวนกลับเข้ามาสู่คำถามดั้งเดิม¹³เกี่ยวกับอภัยวิธี คือ 1. การให้อภัยสามารถเกิดขึ้นได้เมื่อผู้กระทำผิดร้องขอเท่านั้น และ 2. เมื่อความผิดที่ผู้กระทำผิดได้กระทำลงไปนั้นร้ายแรงเป็นอย่างมาก คำถามเรื่องการให้อภัย เป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นต้องถาม หรือ ไม่สามารถให้อภัยได้ (Derrida, 2015, pp. 152-153; 2001, pp. 33-34; 2022, pp. 10-11) และเมื่อมีความผิดที่ไม่สามารถให้อภัยได้ อภัยวิธีจึงปิดตายลง และเป็นการปิดกั้นความเป็นไปได้ในการรื้อฟื้นความสัมพันธ์อันดีในสังคมให้กลับคืนมา

เพื่อที่จะเปิดความเป็นไปได้ในการให้อภัย แดร์ริดาจึงรื้อสร้างความหมายใหม่ของอภัยวิธี โดยเริ่มต้นจากการกล่าวถึงธรรมชาติของอภัยวิธีซึ่งมีลักษณะที่เป็นปฏิทรรศน์ภายในตัวเอง กล่าวคือ “อภัยวิธีให้อภัยเฉพาะในสิ่งที่ไม่สามารถให้อภัยได้ (Forgiveness forgives only the unforgivable)” (Derrida, 2001, p. 32) อภัยวิธีจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเผชิญหน้ากับสิ่งที่ไม่สามารถให้อภัยได้ อันเป็นความยากลำบากและท้าทายของการให้อภัย

เพื่อที่จะขยายทฤษฎีของแดร์ริดาให้เข้าใจได้ดียิ่งขึ้นผู้เขียนจึงนำเสนอปฏิทรรศน์ในแนวคิดของอภัยวิธีของแดร์ริดาเป็นรูปแบบประพจน์ดังนี้

แนวคิดอภัยวิธีแบบดั้งเดิม

a. อภัยวิธีเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อ มีความผิดที่สามารถให้อภัยได้

¹² Is good and just because God wills it or whether God wills it because it is good and just ? Euthyphro, 10a

¹³ แดร์ริดาใช้คำว่า Traditional ซึ่งมีนัยถึง คำถามดั้งเดิม ที่ตั้งอยู่บนความเชื่อทั่วไปเกี่ยวกับอภัยวิธี ในขณะที่เดียวกันก็เป็นโจทย์ที่แดร์ริดาพยายามจะทำลายด้วยเช่นกัน

b. อภัยวิถีเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อ มีการร้องขอ

แนวคิดอภัยวิถีของแดร์ริดา

c. อภัยวิถีเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อ เผชิญกับสิ่ง(ความผิด หรือ การกระทำ) ที่ไม่สามารถให้อภัยได้

อีกส่วนหนึ่งที่สำคัญของการทำความเข้าใจเรื่องอภัยวิถี ย่อมต้องพิจารณาว่าอภัยวิถีที่เกิดขึ้นดังกล่าวเป็นการกระทำที่แท้จริงหรือไม่? หรือในอีกนัยหนึ่ง การให้อภัยในครั้งนี้มีคุณค่าหรือความหมายหรือไม่? เป็นสิ่งที่ควรค่าแก่การให้อภัยหรือไม่? คำถามดังกล่าวได้เกิดขึ้นและรวมอยู่ในบริบทของธรรมชาติของการให้อภัย

ในทฤษฎีของแดร์ริดา a. อภัยวิถีเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อ มีความผิดที่สามารถให้อภัยได้ เมื่อเป็นเช่นนั้นอภัยวิถีจึงปราศจากความหมาย เพราะในเมื่อเราสามารถให้อภัย ได้ง่าย ๆ¹⁴ (Derrida, 2001) แนวคิดเรื่องอภัยวิดีย่อมหายไปโดยปริยาย ในขณะเดียวกัน b. อภัยวิถีเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อ มีการร้องขอ นั้นหมายความว่าอภัยวิถีถูกแปรเปลี่ยนไปเป็นการแลกเปลี่ยน (Exchange) และเมื่ออภัยวิถีกลายเป็นเรื่องของการวางเงื่อนไข หรือ การชดใช้ เราจึงไม่สามารถกล่าวได้ว่าการกระทำเช่นนี้คือการให้อภัยโดยแท้จริง ดังภาพของอภัยวิถีที่ปรากฏบนการเมือง

ดังนั้นแล้วธรรมชาติของอภัยวิถีจึงเป็นปฏิทรรศน์ เพราะในความคิดและความเชื่อของกลุ่มศาสนาอับบราฮัมแล้ว การให้อภัยสามารถให้อภัยได้ในทุกกรณีและปราศจากเงื่อนไข และในขณะเดียวกันก็ให้อภัยผู้กระทำความผิดในฐานะผู้ที่มีความผิด แดร์ริดาจึงพยายามที่จะรื้อสร้างความหมายของอภัยวิถีแบบดั้งเดิมจากความคิดความเชื่อของกรอบศาสนาอับบราฮัม เพื่อให้อภัยวิถีที่แท้จริงสามารถปรากฏขึ้นได้บนสังคมการเมือง

แนวคิดอภัยวิถีในทฤษฎีของแดร์ริดา

“อภัยวิถีให้อภัยเฉพาะในสิ่งที่ไม่สามารถให้อภัยได้ (Forgiveness forgives only the unforgivable)” ประโยคดังกล่าวสามารถเข้าใจได้ว่าเป็นใจความสำคัญในการเข้าใจแนวคิดเรื่องอภัยวิถีของแดร์ริดา เพื่อที่จะให้อภัยวิถีที่แท้จริงปรากฏ แดร์ริดาเริ่มต้นด้วยการเปลี่ยนมโนทัศน์ความเข้าใจเกี่ยวกับอภัยวิถีขึ้นใหม่โดยอาศัยการรื้อสร้างความหมายในบริบทเดิมบนกรอบแนวคิดในกลุ่มศาสนาอับบราฮัม โดยเริ่มต้นจากการเข้าไปรื้อสร้างความหมายของภาษาของอภัยวิถี (Pardon การให้อภัยในภาษาฝรั่งเศส) รากศัพท์ดั้งเดิมของ Pardon คำว่า -Don ในภาษาละตินหมายถึง Gift, Present (ของขวัญ) ซึ่งจะได้ชัดเจนเมื่อนำมาเทียบกับคำจำพวก Donate (บริจาค, ให้ของขวัญ) ดังนั้น Pardon หรือ Forgive (ในภาษาอังกฤษ) จึงมีความหมายเช่นเดียวกันกับ การให้(ตัวเอง, คำขอโทษ)ของขวัญเป็น

¹⁴ แดร์ริดากล่าวถึง บาปเล็กน้อย (Venial Sin)

ของขวัญเพื่อที่จะคืนดีและให้อภัยต่อกัน น่าสนใจที่แดร์ริดาหยิบความเข้าใจระหว่างการให้ ซึ่งหมายถึงรวมถึง ผู้ให้-ผู้รับ, มูลค่า สถานการณ์ ของขวัญ การแลกเปลี่ยนเหล่านี้ซึ่งอาศัยการคิดคำนวณ การให้ของขวัญในทฤษฎีของแดร์ริดาไม่ใช่การแลกเปลี่ยนในเชิงเศรษฐกิจ (Economic View) แต่เป็นการให้ด้วยความประหลาดใจ การให้ของขวัญเป็นการให้ในโอกาสพิเศษ เป็นการให้ที่ผู้รับไม่ได้คาดคิดหรือคาดหวังมาก่อน และเป็นการให้โดยปราศจากเงื่อนไข ดังนั้นแล้วในอีกความหมายหนึ่ง ความสำคัญของการให้(อภัย)จึงไม่ใช่การแลกเปลี่ยน (Exchange) แต่เป็นความพิเศษ เป็นสถานการณ์พิเศษ ผ่านการให้ที่มีความฉับพลัน ซึ่งบางส่วนมีเนื้อหาคล้ายแนวคิดของยองเคอเลอวิตซ์¹⁵ เพราะมูลค่าของของขวัญไม่ได้เกิดจากมูลค่าสินค้าของสิ่งของที่จะให้ แต่เกิดจากความพิเศษของเหตุการณ์ ที่แสดงออกถึงความรัก ความสัมพันธ์ ของผู้ให้และผู้รับ ดังนั้นจึงไม่อาจประเมินมูลค่าได้ และผู้รับไม่ได้มีภาระที่จะต้องตอบแทนคืน ดังเช่น คำขอโทษ ที่สามารถแปรเปลี่ยนความบาดหมางให้กลายเป็นการคืนดีซึ่งกันและกันได้ ดังนั้นแล้วการให้อภัยต่อความผิดที่ได้กระทำลงไปจึงเปรียบเสมือนการให้อภัยฝ่ายเดียว เป็นการให้โดยไร้เงื่อนไข ไม่ใช่การแลกเปลี่ยน ไม่สามารถคิดเป็นมูลค่าได้ ซึ่งการให้โดยปราศจากเงื่อนไขของการให้อภัยเป็นฐานคิดที่สำคัญในอภยวิถีของแดร์ริดา

ประเด็นหนึ่งที่เป็นคำถามสำคัญและเป็นคำถามดั้งเดิมของอภยวิถี คือ เมื่อความผิดที่ผู้กระทำผิดได้กระทำลงไปนั้นร้ายแรงเป็นอย่างมาก คำถามเรื่องการให้อภัย เป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นต้องถาม หรือ ไม่สามารถให้อภัยได้ เราจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าคำถามดังกล่าววางอยู่บนเงื่อนไขของการคิดคำนวณความผิด แดร์ริดากล่าวในเชิงทฤษฎีที่เห็นด้วยกับความคิดของยองเคอเลอวิตซ์และฮันนาห์ อาเรนต์ (Hannah Arendt) โดยทั้งคู่มองว่า ความเป็นไปได้ของอภัย และที่สำคัญเกี่ยวข้องเป็นอย่างมากกับการลงโทษ ดังนั้นแล้วการกระทำที่ชั่วร้าย (Evil) จึงไม่ใช่แค่เรื่องของความเลวร้ายของความผิด แต่ในทางเดียวกันความเลวร้ายของความผิดสามารถถูกตีมูลค่าออกมาเป็นความรุนแรงของการลงโทษได้ ยองเคอเลอวิตซ์ได้นำความคิดเช่นนี้กลับมาใน *L'Imprescriptible* ซึ่งแดร์ริดามองว่าเป็นการกระทำที่พาอภยวิถีกลับสู่แนวคิดของการแลกเปลี่ยนอีกครั้ง ดังนั้นแล้วเมื่อไม่สามารถชดใช้ความผิดได้ ก็ไม่สามารถให้อภัยได้ การรื้อสร้างแนวคิดอภยวิถีของแดร์ริดาที่รื้อสร้างความหมายใหม่บนกรอบแนวคิดของความผิด การลงโทษ และการให้อภัยที่แท้จริงสามารถเป็นไปได้ ดังนั้นแล้วอภยวิถีจึงจำเป็นต้องคิดนอกกรอบ ต้องอยู่เหนือความผิดและการลงโทษ ต้องเปลี่ยนความผิดที่ไม่อาจชดใช้ได้ สามารถชดใช้ได้ เปลี่ยนสิ่งที่ไม่สามารถให้อภัยได้กลายเป็นสิ่งที่สามารถให้อภัยได้ เช่นนี้เอง จุดเริ่มต้นของอภยวิถีจึงต้องเริ่มจากสิ่งที่ไม่สามารถให้อภัยได้ หรือ อภยวิถีให้อภัยเฉพาะในสิ่งที่ไม่สามารถให้อภัยได้

อีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญในแนวคิดอภยวิถีของแดร์ริดา อภยวิถีของแดร์ริดามีความเกี่ยวข้องกับบริบทของเวลา แนวคิดอภยวิถีของแดร์ริดาไม่ใช่แนวความคิดที่หยุดนิ่ง แดร์ริดามักจะใช้ คำที่แสดงถึง

¹⁵ แดร์ริดามักจะอธิบายด้วยการใช้คำว่า Surprise ส่วนของยองเคอเลอวิตซ์จะใช้คำอธิบายว่า Event ซึ่งทั้งคู่อธิบายในความหมายคล้ายคลึงกันว่าเป็นสิ่งที่ไม่คาดคิด ประเมินค่าไม่ได้ และเป็นการให้แบบเฉพาะเพียงครั้งเดียว

การเคลื่อนไหวต่างๆ เช่น การแสดง หรือ การกระทำ (Act), ฉาก (Scene), เหตุการณ์ (Event) หรือ แม้แต่การอธิบายอภยวิธีผ่านการกระทำที่ไม่คาดคิด การให้ของขวัญ คำอธิบายในลักษณะนี้ชี้ให้เห็นถึง ลักษณะร่วมกัน คือ การเคลื่อนไหว นัยหนึ่งสามารถเข้าใจ อภยวิธีให้อภยเฉพาะในสิ่งที่ไม่สามารถให้อภยได้ ในทฤษฎีของแดร์ริดาในอีกความหมายหนึ่งได้ว่า เป็นการเปลี่ยนผ่าน (Transition) เป็นการเคลื่อนที่ระหว่างการทำให้สิ่งที่ไม่สามารถเป็นไปได้สามารถเป็นไปได้

แดร์ริดาได้วางรากฐานแนวความคิดใหม่ของอภยวิธีให้อาศัยอยู่บนแนวคิดที่เคลื่อนไหวระหว่างการทำให้สิ่งที่เป็นไปไม่ได้ให้กลายเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ เปลี่ยนจุดจบของอภยวิธี จากสิ่งที่ไม่สามารถให้อภยได้กลายเป็นจุดเริ่มต้นที่ขับเคลื่อนอภยวิธีอีกครั้ง คำถามหนึ่งที่สำคัญที่เกิดขึ้นต่อแนวคิดอภยวิธีของแดร์ริดา คือ เราจะสามารถนำอภยวิธีในแนวคิดดังกล่าวของแดร์ริดาให้เกิดขึ้นเป็นรูปธรรมได้อย่างไร ? โดยเฉพาะบริบทของการเมือง

แดร์ริดาได้หยิบยกบทละคร (Derrida, 2022, pp. 45-63) เรื่องเวนิชวานิช (Merchant of Venice) ของวิลเลียม เชกสเปียร์ (William Shakespeare) เพื่อนำมาเสนอมุมมองทางที่ผสมผสานระหว่างปรัชญา จริยศาสตร์ และการเมือง ได้อย่างน่าสนใจ แดร์ริดาได้ยกบทละครเวนิชวานิชในบทที่ 4 ฉาก 1 ฉากการไต่สวนว่าความระหว่างไขล็อกกับอันโตนิโอ ซึ่งเราจะเห็นได้อย่างชัดเจนถึงความตั้งใจของแดร์ริดา ที่นำเสนอสถานการณ์ที่จะสลายความขัดแย้งดังกล่าว ภายใต้อำนาจของศาล หรือ กระบวนการยุติธรรม

เรื่องย่อของเวนิชวานิชเป็นเรื่องราวของบัสซานิโอ ชายหนุ่มเชื้อสายขุนนางที่ต้องการเดินทางไปยังเบลมอนท์ เพื่อต้องการจะยลโฉมและหวังว่าจะเป็นหนึ่งในผู้ที่ได้รับเลือกเป็นสามีของสาวสวยที่งดงามและชาญฉลาดอย่าง ปอร์เซีย แต่ในการเดินทางดังกล่าวด้วยความขัดสน เขาจึงยืมเงินจากเพื่อนรักของเขาอันโตนิโอ แต่เนื่องจากอันโตนิโอที่ถึงแม้จะเป็นพ่อค้ามีฐานะ แต่เรือสินค้าของเขายังไม่เข้าเทียบท่า ทำให้อันโตนิโอต้องไปหยิบยืมไขล็อก พ่อค้าหน้าเลือดชาวยิว และศัตรูคู่อาฆาตของเขา 3,000 เหรียญ ซึ่งหากอันโตนิโอไม่สามารถหาเงินมาคืนได้ในกำหนดระยะเวลาเขาจะต้องจ่ายเป็นเนื้อของเขาทั้งหมด 1 ปอนด์ หากแต่เมื่อบัสซานิโอเข้าพิธีเลือกคู่และได้นางปอร์เซียเป็นภรรยา เรือสินค้าของอันโตนิโอกลับล่มอับปางกลางทะเล ทำให้เขาไม่สามารถหาเงินมาคืนแก่ไขล็อกได้ นางปอร์เซียจึงมอบเงินของเธอจำนวนกว่า 20 เท่าเพื่อชดใช้ให้กับไขล็อก ในขณะที่ไขล็อกปฏิเสธเพราะทราบว่าเป็นโอกาสที่จะได้แก้แค้นการกระทำของอันโตนิโอ และกลุ่มเพื่อนของเขาที่ได้กลั่นแกล้งไขล็อก รวมถึงลูกสาวของไขล็อกเองก็หนีตามลอเรนโซ เพื่อนบัสซานิโอไปอีกด้วย และในท้ายที่สุดเรื่องราวดังกล่าวจึงได้ขึ้นศาล นางปอร์เซียที่ขอความช่วยเหลือจากเบีลลันิโอ อาจารย์ทางด้านกฎหมายที่เป็นญาติห่าง ๆ ของนางปอร์เซียมาช่วยว่าความให้แก่เบีลลันิโอไม่อยู่ นางปอร์เซียจึงตัดสินใจที่จะปลอมตัวเป็นบัลละสาร์ทชายหนุ่มนักกฎหมายที่มาช่วยว่าความให้กับอันโตนิโอ

บัลละสาร์ท (นางปอร์เซีย) กล่าวเพื่อโน้มน้าวไขล็อกอันมีประโยชน์อันลือเลื่องว่า

“The quality of mercy is not strained. It droppeth as the gentle rain from heaven Upon the place beneath...And earthly power doth then show likest God’s When mercy seasons justice. (Shakespeare, 2014, p. 174-182)

“When mercy seasons justice.” ประโยคนี้เป็นประโยคที่แดร์ริดาหยิบยกขึ้นมาแสดงถึงพื้นที่อันแตกต่างกันระหว่างอภัยวิธีและความยุติธรรม ในด้านหนึ่งแดร์ริดาเห็นด้วยว่า พื้นที่ของอภัยวิธีมีอาจปฏิเสธว่ามีความใกล้เคียงกับการตัดสินลงโทษ แต่ในอีกด้านหนึ่งแดร์ริดานำเสนอคุณสมบัติที่อภัยวิธีมีมากกว่า หรือ เหนือขึ้นไปกว่ากระบวนการยุติธรรม ซึ่งในอีกนัยหนึ่งเปรียบเสมือนคุณสมบัติเจกเช่น พระเจ้าบนกรอบแนวคิดศาสนาอับราฮัม¹⁶ ซึ่งแดร์ริดากล่าวชัดเจนในหลายครั้งถึงความแตกต่างระหว่างอภัยวิธีและความยุติธรรม อภัยวิธี หรือในอีกความหมายหนึ่ง แม้ผู้กระทำความผิดจะได้รับการให้อภัยแล้ว เขายังต้องรับโทษทางกฎหมาย ในทางกลับกัน การปราศจากความผิดทางกฎหมายไม่ได้หมายความว่า เขาจะได้รับการให้อภัย และในการตัดสินของศาลไม่ได้หมายความว่า เป็นการให้อภัย ทั้งสองส่วนมีความข้องเกี่ยวกันเพราะเป็นเรื่องของการคำนวณความผิดและการชดใช้ แต่มีความแตกต่างออกไปที่ค่อนข้างชัดเจน

แดร์ริดาอธิบายประโยค “When mercy seasons justice.” และตีความใน 3 ความหมาย (Derrida, 2022, pp. 58-61) ในความหมายแรก คือ *Relever* (ในภาษาฝรั่งเศส) หมายถึง การยกระดับ (to lever, to raise) และในขณะเดียวกัน คือ การทำอีกครั้ง (Re-) ซึ่งหมายถึงการลุกขึ้นอีกครั้ง โดยแดร์ริดาใช้คำว่า *Relever* ในความหมายของการทำอาหาร คือ การยกระดับรสชาติ (ปรุงรส) ในขณะที่รสชาติเดิมยังคงอยู่ ดังนั้นสิ่งที่ปอร์เชียกล่าวว่า “When mercy seasons justice” แดร์ริดาจึงหมายถึงการที่ความยุติธรรมยังคงเป็นความยุติธรรมในแบบเดิมอยู่ และในขณะเดียวกันความเมตตาและการให้อภัยมาช่วยยกระดับความยุติธรรมให้มากยิ่งขึ้น

ในความหมายที่สอง แดร์ริดาเน้นคำว่า *Relever* ในความหมายของคำว่า “ยก” (to raise, elevate) เป็นการทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งสูงขึ้น ยกให้สูงขึ้น เช่นเดียวกับความยุติธรรม ที่ถูกยกให้สูงขึ้นผ่านการมาของความเมตตาและการให้อภัย ซึ่งไปยังสิ่งที่สูงส่งที่สุด (to transcend)¹⁷ เป็นการเคลื่อนไหวที่มุ่งไปสู่ความสูงส่งของตัวเอง เป็นการยกระดับตัวเองให้เหนือกว่าความเป็นตัวเอง¹⁸

ในความหมายที่สาม แดร์ริดาใช้แทนคำว่า *Aufhebung* ในภาษาเยอรมัน ซึ่งเป็นคำสำคัญในผลงาน *Phenomenology of Spirit* ของเฮเกิล ซึ่งแดร์ริดาใช้คำว่า *Relever* หรือ *Aufhebung* ในภาษาเยอรมัน ซึ่งมักจะถูกแปลว่าเป็นการยกระดับ (sublate) ที่เกิดจากการวิภาษวิธีของ itself ทำการ

¹⁶ ในเวนิสวานิสสามารถตีความได้อีกทางหนึ่งว่าเป็นการนำเสนอความแตกต่างระหว่างคริสต์ศาสนาและยิว โดยใช้ภาพของความเมตตา (การให้อภัย) เป็นสำคัญ ซึ่งในท้ายที่สุดชาวยิว (ไซลือก) จำต้องยอมลี้โรราบต่อความเชื่อแบบคริสต์ศาสนา

¹⁷ เปรียบได้ดังพระเจ้า ซึ่งถ้าหากในมุมมองกลับกัน การให้อภัยจึงเหมือนกับการจู่ติ (Ascendent) การลงมาของความสูงส่งด้วย เช่นเดียวกัน

¹⁸ lifting itself [en se relevant] above itself.

negate ตัวเองเพื่อที่จะยกระดับ itself และในขณะเดียวกันก็เผชิญหน้ากับ the other ให้กลับเข้ามารวมกับตน แดร์ริดาองว่าความเข้าใจนี้คือหัวใจของ Forgiveness ที่จำเป็นต้องเข้าสู่การเผชิญหน้า เป็นวิชาวิธีภายในตัวที่ยกระดับตัวเอง (Justice) ในขณะที่ตัวตนของ “ความยุติธรรม” ที่เกิดขึ้นมาใหม่นั้น เป็นความหมายที่ถูกยกระดับขึ้น เป็นสิ่งที่ดีมากยิ่งขึ้นภายใต้บริบทของประวัติศาสตร์ ซึ่งนำไปสู่จุดจบของประวัติศาสตร์หรือจิตสมบูรณ์ หรือในอีกความหมายหนึ่ง กลับคืนสู่ความสมานฉันท์นั่นเอง

สำหรับแดร์ริดาแล้ว อกยวิธิเป็นสิ่งที่อยู่เหนือกฎหมาย เช่นเดียวกับที่อกยวิธิอยู่นอกเหนือกฎหมาย การแลกเปลี่ยน การกระทำที่เกี่ยวข้องกับเงื่อนไขต่าง ๆ ดังที่ได้อธิบายไปแล้วข้างต้น ซึ่งการอยู่เหนือขึ้นไปในความหมายของแดร์ริดาเป็นการกระทำที่ยกระดับให้การบังคับใช้กฎหมายเป็นสิ่งที่ยุติธรรมมากขึ้น กล่าวในลักษณะที่เป็นรูปธรรม คือ นอกเหนือจากการคืนความยุติธรรมแล้ว ยังเป็นการสร้างความสมานฉันท์และคืนความสัมพันธ์ให้กับคู่กรณีอีกด้วย ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนว่าแดร์ริดาให้ความสำคัญกับเนื้อหาของความสัมพันธ์ระหว่างกันของคู่กรณีเป็นอย่างมาก อันเป็นลักษณะที่โดดเด่นของแนวคิดเชิงจริยศาสตร์ของแดร์ริดา

ปฏิทรรศน์ของแนวคิดอกยวิธิของแดร์ริดาในกระบวนการคลายความขัดแย้ง

แดร์ริดาได้ริ่สร้าง ความหมายใหม่ของอกยวิธิ แต่ในการนำแนวคิดอกยวิธิของแดร์ริดา ให้สามารถเกิดขึ้นจริงได้นั้นเป็นสิ่งที่ยากลำบาก กล่าวคือ จะอย่างไรให้แนวคิดอกยวิธิของแดร์ริดา ในทางปรัชญาที่สามารถให้อภัยได้ทุกความผิดโดยปราศจากเงื่อนไข สามารถเป็นไปได้จริงในการคลายความขัดแย้งทางการเมือง ซึ่งแดร์ริดายอมรับว่าไม่สามารถเป็นไปได้อย่างสมบูรณ์ โดยเฉพาะเหตุผลสำคัญ เมื่อตกอยู่ภายใต้บริบททางการเมืองแล้ว อกยวิธิจำเป็นต้องอาศัยกฎหมาย เพื่อกำหนดเงื่อนไขบางประการ เพื่อให้สามารถทำให้อกยวิธิสามารถปรากฏตัวขึ้นมาได้

ด้วยธรรมชาติที่เป็นปฏิทรรศน์ของอกยวิธิแล้ว อกยวิதிய่อมขัดแย้งกับกฎหมายอยู่เสมอ เนื่องจากการให้อภัย หรือ อำนาจในการอภัยโทษ คือ การยกเว้นอำนาจของกฎหมาย เป็นกฎหมายที่ให้อำนาจเหนือกฎหมาย และอำนาจดังกล่าวสามารถพบได้ในอำนาจของประมุขของรัฐ หรือ องค์อธิปัตย์ ที่มีอำนาจในการอภัยโทษ และในอีกกรณีหนึ่ง คือ กฎหมายเฉพาะกาล ในบริบทเฉพาะที่เกิดขึ้นเพื่อคลายความขัดแย้งอันรุนแรงในสังคมที่ไม่สามารถทำให้สังคมเดินหน้าต่อไปได้อย่างมั่นคง โดยอาจมีการกำหนดให้องค์กรพิเศษบางแห่งมีอำนาจบางประการที่สามารถใช้อำนาจเหนือกฎหมายปกติ เพื่อใช้ในการคลายความขัดแย้ง สร้างความสมานฉันท์ในสังคมให้เกิดขึ้นได้อย่างบริบูรณ์ แต่ในขณะเดียวกัน จุดเริ่มต้นของอกยวิதிய่อมต้องอาศัยกฎหมายเพื่อกำหนดให้มีการให้อภัย ดังนั้นแล้วในจุดเริ่มต้นของ

กระบวนการสลายความขัดแย้ง จำเป็นที่จะต้องเริ่มต้นด้วยการพิจารณาว่า ความผิดใดที่สมควรเข้าสู่กระบวนการสลายความขัดแย้ง และเมื่อเป็นเช่นนั้นอภัยวิธีจึงไม่สามารถให้อภัยได้ในทุกกรณี

แดร์ริดาไม่เห็นด้วยกับแนวทางการสลายความขัดแย้งในสังคมด้วยการกำหนดรากฐานคำตัดสินความผิดที่ไม่สามารถให้อภัยได้ บนรากฐานแนวคิดจากอาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติที่กำหนดไว้ในกฎบัตรลอนดอน แต่ในทางตรงกันข้ามแดร์ริดาก็ไม่เห็นด้วยกับ การนิรโทษกรรมถ่วงหน้า ซึ่งไม่อาจสลายความขัดแย้งได้เช่นกัน ดังที่เกิดขึ้นในกรณีของกฎหมายนิรโทษกรรมถ่วงหน้าของประเทศชิลีที่เกิดขึ้นในปี 1978 (Derrida, 2023, p. 31) แดร์ริดาได้หยิบยกการกระทำของ คณะกรรมการแสวงหาความจริงและสมานฉันท์ (Truth and Reconciliation Commission : TRC) ของประเทศแอฟริกาใต้ โดยมีอาร์ชบิชอป เดสมอนด์ ตูตู (Desmond Tutu) นักบวชในศาสนาคริสต์ นิกายแองกลิคันเป็นประธาน เป็นตัวอย่างที่สำคัญในการพิจารณาหลายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในระหว่างช่วงเวลาดำเนินการของคณะทำงานดังกล่าว ซึ่งแสดงให้เห็นถึงเหตุการณ์การให้อภัยที่แท้จริง ดังในกรณีที่เกิดขึ้นของกลุ่มมารดาของผู้เสียชีวิตที่เรียกร้องภาพความจริงที่เจ้าหน้าที่ได้ลงมือเกินกว่าเหตุกับลูกชายของพวกเขา (Derrida, 2022, pp. 71-72) ภายหลังจากที่พวกเขาได้เห็นภาพความจริงทั้งหมดแล้ว ในท้ายที่สุดพวกเขาก็ให้อภัยกับเจ้าหน้าที่ ซึ่งมีเหตุการณ์ในลักษณะเช่นนี้อยู่บ่อยครั้ง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าภายใต้คณะทำงานของบาทหลวง เดสมอนด์ ตูตู (Desmond Tutu) สามารถนำมาสู่อภัยวิธีได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประเด็นหนึ่งที่กลายเป็นคำถามซึ่งสำคัญต่อแนวคิดอภัยวิธีของแดร์ริดา บุคคลที่ 3 สามารถให้อภัยได้หรือไม่ แดร์ริดากล่าวอย่างชัดเจนว่า ในกรอบแนวคิดของศาสนาอับราฮัมเป็นเรื่องเฉพาะของผู้กระทำความผิดและผู้ถูกกระทำเท่านั้น บุคคลที่ 3 ไม่สามารถสามารถนำมาสู่การให้อภัยที่แท้จริงในแง่บริบทแบบตรงตัวได้ (Derrida, 2001, p. 42) สถานการณ์หนึ่งที่แดร์ริดาหยิบยกมาอธิบาย คือสถานการณ์ที่ภรรยาของผู้เสียชีวิตกล่าวต่อคณะกรรมการคณะกรรมการแสวงหาความจริงและสมานฉันท์ของประเทศแอฟริกาใต้ว่า “มีเพียงแค่นั้นที่สามารถให้อภัย ... (เสียงหยุดพัก) ... ฉันยังไม่พร้อมที่จะให้อภัย”¹⁹ แดร์ริดาอธิบายประโยคแรกผ่านการตีความในสองความหมาย (Derrida, 2022, p. 67; 2001, p. 42)²⁰ คือ 1. มีเพียงแค่นั้น หมายถึง ตอนนี้มีเพียงแค่นั้น สามีนของฉันได้เสียชีวิตลงไปแล้ว ตอนนี้จึงเหลือฉันเป็นผู้เหลือรอด และ 2. มีเพียงแค่นั้น หมายถึง มีเพียงแค่ผู้กระทำและผู้ถูกกระทำเท่านั้นที่จะได้รับการให้อภัย ศาล กระบวนการสร้างความสมานฉันท์อื่นๆ เป็นเพียงบุคคลภายนอก สิ่งที่บุคคลที่ 3 เหล่านี้ทำได้อย่างมากที่สุดคือการตัดสิน (Judge) แต่ไม่สามารถให้อภัย (Forgive) กับความผิดที่ผู้กระทำได้กระทำนั้นได้ เพราะฉะนั้นมีเพียงฉันที่สามารถให้อภัย แคตัวฉันเท่าเพียงเท่านั้น ซึ่งเมื่อรวมกับประโยคที่สองแล้วและอาจจะกล่าวได้ว่าประโยคดังกล่าวมีความหมายว่า คือ “ฉันยังไม่

¹⁹ “Only I can forgive.” Pause. “And I am not ready to forgive.”

²⁰ อย่างไรก็ตามภาษาที่เธอได้พูดเป็นหนึ่งในภาษา 11 ภาษาทางการของประเทศแอฟริกาใต้และถูกแปลมาเป็นภาษาอังกฤษ เพราะฉะนั้นจึงไม่อาจทราบความหมายที่แท้จริงของเธอได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์

พร้อมที่จะให้อภัย” Bernstein (2006) ให้ความเห็นว่า แนวคิดอภยวิธีของแดร์ริดามีลักษณะที่คล้ายคลึงกับแนวคิด อัตถิภาวนิยม (Existentialism) ผ่านการเน้นย้ำตัวตน อยู่บ่อยครั้ง ดังนั้นแล้วความยากและท้าทายในแนวคิดอภยวิธีของแดร์ริดาไม่ใช่เพียงแค่ความยากในการเปลี่ยนแนวคิดอภยวิธีที่ปราศจากเงื่อนไขให้สามารถเกิดขึ้นจริงได้ผ่านเงื่อนไข แต่หมายรวมถึงความยากที่ตัวประชาชน หรือ ผู้ให้อภัย จะต้องเผชิญกับเงื่อนไขบนโลกความเป็นจริงต่าง ๆ รวมถึงเงื่อนไขที่อยู่ภายใต้การเมืองที่จะเอื้อหรือเพิ่มความยากลำบากให้อภยวิธีด้วยเช่นกัน

โดยแดร์ริดาเน้นย้ำว่าแม้อภยวิธีโดยปราศจากเงื่อนไขในรากฐานแนวคิดทางปรัชญา จะมีความต่างกับเงื่อนไขที่จำเป็นจะต้องทำให้เกิดขึ้นบนการเมือง สองสิ่งนี้แตกต่างกันแต่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ (heterogeneous and indissociable) (Derrida, 2001, p. 54) อภยวิธีของแดร์ริดาจึงเป็นเนื้อหาที่ยากที่เผชิญกับความท้าทายที่เกิดจากความขัดแย้งอันเป็นปฏิทรรศน์กันของทั้ง 2 ขั้วฐานคิดบนปรัชญาและการเมือง แต่ในพื้นที่ของความขัดแย้งนั้นทำให้เกิดการเคลื่อนไหว อันเป็นการนำมาสู่ความเป็นไปได้ของอภยวิธีที่อยู่นอกกรอบแนวคิดเดิมที่หยุดนิ่ง หรือกล่าวในแง่หนึ่งได้ว่า อภยวิธีคือการ “ขยับ” เพื่อให้เกิดการเดินหน้า เพื่อให้หลุดออกจาก “เงื่อนไข” เดิม จนถึงวันซักหนึ่งที “พร้อม” จะให้อภัย

บทสรุป

แดร์ริดาเสนออภยวิธีในสองแง่มุมซึ่งเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างเหนียวแน่นที่แตกต่างกันแต่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ อภยวิธีเป็นทั้งเรื่องของจริยศาสตร์และการเมือง ในด้านของจริยศาสตร์แดร์ริดาได้นำเสนอแนวคิดทางจริยศาสตร์ของอภยวิธีผ่านการตั้งคำถามถึงแนวคิดของกลุ่มศาสนา อับราฮัม อันเป็นรากฐานสำคัญในการให้เหตุผลเชิงศีลธรรมและความผิดที่สำคัญของโลกตะวันตก ซึ่งแดร์ริดาทำสำเร็จ และสามารถเปลี่ยนมุมมองความคิดเกี่ยวกับจริยศาสตร์และกระบวนการยุติธรรม ให้เปลี่ยนไปจากเดิมที่เป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงแก้แค้นทดแทน (Retributive Justice) อันมาจากการคิดคำนวณความผิดและการชดใช้ ให้เปลี่ยนไปเป็นความคิดในรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice)²¹ เพื่อรื้อฟื้นความสัมพันธ์ให้กลับคืนมาดังเดิม การเปลี่ยนแนวคิดดังกล่าวจำเป็นต้องเผชิญกับความท้าทายในกรอบแนวคิดแบบดั้งเดิมคือการชดใช้ และด้วยการนำเสนอกรอบความคิดเรื่อง การให้อภัยคือการให้ของขวัญ ซึ่งเป็นการให้โดยไม่เท่าเทียม ไม่ใช่การแลกเปลี่ยนการให้(อภัย)ของขวัญ เป็นการให้โดยปราศจากเงื่อนไข จึงทำให้เราสามารถมองเห็นกระบวนการยุติธรรมที่อยู่เหนือกรอบความคิดเดิม และเป็นมองเห็นถึงความไปได้ใหม่ เป็นการขยับความคิดจากการชดใช้หรือแก้แค้นซึ่งจึงนำมาสู่ความยุติธรรมที่ดีกว่าและนำมาสู่พื้นที่ของอภยวิธี ที่ไม่ใช่เป็นแค่เครื่องมือ

²¹ อย่างไรก็ตามการแปลคำว่า Restorative หมายถึง สมานฉันท์ ไม่ได้เป็นคำแปลที่ตรงความหมายมากเท่าใดนัก (โปรดดู เฟลินตา ตันรังสรรค์, 2553, p. 55)

ที่ใช้สลายความขัดแย้ง ไม่ใช่หน้าที่ของผู้เหลือรอด แต่เป็นความตั้งใจของผู้คนที่ต้องการจะให้อภัยและ
รื้อฟื้นความสัมพันธ์ให้กลับคืนมาดังเดิม

แดร์ริดาให้ความสำคัญของอภยวิธีภายใต้ความตั้งใจของปัจเจก แม้ว่าแดร์ริดาไม่ได้อธิบายให้
เห็นอย่างชัดเจนนัก ซึ่งแดร์ริดามักกล่าวโดยอ้อมด้วยการใช้คำต่าง ๆ ที่หมายถึงการแสดง การกระทำ
เหตุการณ์ ความพิเศษต่าง ๆ หรือแม้แต่เงื่อนไขที่ไม่เท่าเทียม ไม่ใช้การแลกเปลี่ยน ซึ่งในท้ายที่สุดแล้ว
บุคคลที่กำหนดความหมาย ความพิเศษ เงื่อนไขที่ไม่เท่าเทียมต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่เป็นปัจเจกที่กำหนดขึ้น
ดังนั้นแล้วในมุมมองหนึ่งเป้าหมายของแดร์ริดาที่พยายามรื้อสร้างความหมายของอภยวิธีเป็นไปเพื่อ
อำนวยให้ปัจเจกสามารถมองเห็นถึงความเป็นอื่น คำนึงถึงความสัมพันธ์ที่มีค่ามากกว่าความขัดแย้ง
และให้อภยวิธีสามารถเป็นไปได้ แม้จะต้องเผชิญหน้ากับเงื่อนไขหรืออุปสรรคใดๆ ก็ตาม

แต่การให้อภยวิธีปรากฏบนพื้นที่การเมืองนั้นเป็นเรื่องยาก เนื่องจากภายใต้บริบททางสังคม
การเมืองไม่อาจให้อภัยได้โดยปราศจากเงื่อนไข เงื่อนไข หรือ กฎ เป็นสิ่งที่จำเป็นมากสำหรับสังคม
เนื่องจากเป็นสิ่งที่ยืนยันความสัมพันธ์และการอยู่ร่วมกันของผู้คนในสังคม เงื่อนไขจึงตกอยู่ภายใต้ 2
ความหมาย คือ 1.ลดทอนการให้อภัย โดยจำกัดให้มีสิ่งที่ไม่สามารถให้อภัยได้ และ 2. ยืนยันการให้อภัย
สามารถมีอยู่และปรากฏขึ้นภายใต้สังคม เงื่อนไขดังกล่าวจึงเป็นปฏิทรรศน์แต่ในอีกแง่มุมหนึ่งได้เปิด
พื้นที่อย่างกว้างขวางในการจัดระเบียบความสัมพันธ์ แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นโจทย์ที่ยากและท้าทาย
และทำให้ทุกความขัดแย้งในทุกกรณีกลายเป็นกรณีเฉพาะ เนื่องจากเพราะไม่มีข้อกำหนด และไม่ควรมี
ข้อกำหนดใดๆ เลยว่าจะต้องทำอะไรจึงจะเอื้อให้เกิดการให้อภัยที่แท้จริง

บทบาทหนึ่งที่สามารถเป็นไปได้ คือ การเข้ามามีส่วนสำคัญของผู้อำนวย (Facilitator) ใน
กระบวนการสร้างความสมานฉันท์ ดังที่เกิดขึ้นในประเทศแอฟริกาใต้ บทบาทที่สำคัญที่แดร์ริดามักจะ
หยิบยกมา คือ บทบาทของการสร้างพื้นที่ที่ทำให้เกิดการเผชิญหน้า ระหว่างคู่กรณี และอีกส่วนหนึ่งคือ
บทบาทของความจริง (Truth) ที่อภยวิธีต้องอาศัยความจริงในการบ่งบอกว่าใครเป็นผู้กระทำความผิด
และใครเป็นผู้ถูกกระทำ ถึงแม้ว่าอภยวิธีสามารถเกิดขึ้นได้ด้วยการปราศจากเงื่อนไข แต่เงื่อนไขสำคัญที่
จำเป็นให้อภยวิธีปรากฏ คือ ความผิด เมื่อเป็นเช่นนั้น ความจริง และการเข้าถึงความจริง จึงเป็นสิ่งสิ่ง
สำคัญเป็นอย่างยิ่งในอภยวิธี ความล้มเหลวประการสำคัญของกระบวนการสร้างความสมานฉันท์ซึ่ง
แสดงให้เห็นอย่างชัดเจน คือ การไม่สามารถจัดการความจริงที่เกิดขึ้นได้ ในเมื่อไม่มีผู้ใดผิด ย่อมไม่เกิด
อภยวิธี ประเด็นดังกล่าวจึงเปรียบเสมือนเรื่องสำคัญที่เป็นรากฐานของการให้อภยวิธีเกิดขึ้นในสังคม

ถึงแม้ว่าแดร์ริดาจะอธิบายว่าอภยวิธีเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องเฉพาะคู่กรณี ผู้กระทำความผิดกับ
ผู้ถูกกระทำ แต่ในขณะเดียวกันแดร์ริดาไม่ได้ปฏิเสธบทบาทของอำนวยที่สร้างพื้นที่เผชิญหน้า และทำ
ให้อภยวิธีที่แท้จริงเกิดขึ้น เช่นเดียวกับบริบทการเมืองที่แดร์ริดาตั้งคำถามถึงการแสดงออกของผู้มี
อำนาจในการออกมาสารภาพความผิด ถึงแม้ว่าในบริบทการเมือง การให้อภัยถูกมองว่าเป็นการ
แลกเปลี่ยนผลประโยชน์ แต่ในทางกลับกันก็เป็นจุดเริ่มต้นของอภยวิธีได้เช่นกัน ซึ่งในท้ายที่สุดแล้วด้วย

บริบทและเงื่อนไขต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้วผลักดันปัจเจกปลดเปลื้องจากข้อจำกัดของการให้อภัย เพื่อให้ในท้ายที่สุดแล้วอภัยวิถีสมาสามารถเกิดขึ้นอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

เพลินตา ตันรังสรรค์. (2553). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการกระทำความผิดอาญาของเด็กหรือเยาวชน. *จุลนิติ*, 7(3), 54-62.

Arendt, H. (1998). *The Human Condition: Second Edition*. University of Chicago Press.

Bernstein, R. J. (2006). Derrida: The Aporia of Forgiveness? *Constellations*, 13(3), 394-406.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1111/j.1467-8675.2006.00400.x>

Derrida, J. (2001). *On Cosmopolitanism and Forgiveness* (M. Dooley & M. Hughes, Trans.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203165713>

Derrida, J. (2015). To Forgive: The Unforgivable and The Imprescriptible. In De Vries, H., & Schott, N. F. (Eds.), *Love and Forgiveness for a More Just World*. (pp. 144-181). Columbia University Press.

Derrida, J., & Dufourmantelle, A. (2000). *Of Hospitality* (R. Bowlby, Trans.). Stanford University Press.

Derrida, J. (2022). *Perjury and Pardon, Volume I* (G. Michaud & N. Cotton, Eds.). The University of Chicago Press. <https://doi.org/10.7208/chicago/9780226819181.001.0001>

Derrida, J. (2023). *Perjury and Pardon, Volume II* (D. Wills, Trans.; G. Michaud, N. Cotton, & R. Therezo, Eds.). The University of Chicago Press.
<https://doi.org/10.7208/chicago/9780226825298.001.0001>

Hegel, G. W. F. (2018). *Georg Wilhelm Friedrich Hegel: The phenomenology of spirit* (T. Pinkard, Ed. & Trans.). Cambridge University Press.
<https://doi.org/10.1017/9781139050494>

Ivic, S. (2021). Jacques Derrida's philosophy of forgiveness. *Filosofia Unisinos*, 22(2), e22201.
<https://doi.org/10.4013/fsu.2021.222.01>

Jankélévitch, V., & Hobart, A. (1996). Should We Pardon Them? *Critical Inquiry*, 22(3), 552–572. <http://www.jstor.org/stable/1344023>

- Jankelevitch, V. (2005). *Forgiveness* (A. Kelley, Trans.). The University of Chicago Press.
- Evans, M. (2013). Derrida and forgiveness. In E. J. Alam (Ed.), *Compassion and forgiveness* (pp. 17–32). University of Notre Dame Press.
- Shakespeare, W. (2014). *The Merchant of Venice 3rd Edition* (R. Smith, V. Wienand, & R. Andrews, Eds.). Cambridge University Press.
- Verdeja, E. (2004). Derrida and the Impossibility of Forgiveness. *Contemporary Political Theory*, 3(1), 23-47. <https://doi.org/10.1057/palgrave.cpt.9300103>